



### حرمت استمناء

**مقدمه:** یکی از ملازمات بحث اهدای جنین، استمناء است. گفته می شود در بسیاری از موارد تلقیح مصنوعی و ایجاد جنین های خارج رحم مورد استفاده قرار می گیرد. ولو در مواردی که اهدای جنین به صورت اصطلاحی نیست و انجام تلقیح خارج رحم محذوری ندارد. ما در برخی از فروض تلقیح خارج رحم (فروض متعارف اهدای جنین) گفته شد که مقتضای صناعیت به حسب ادله، ممنوعیت انجام این کار است ولی در برخی از فروض یعنی جایی که تخمک و اسپرم از زن و شوهر مشروع باشد، اشکال ندارد یعنی جنینی که در خارج رحم تشکیل می شود و بعد به رحم منتقل می شود، این کار مشکلی ندارد نه از ناحیه نسب مشکلی دارد و نه از ناحیه حکم تکلیفی. هر چند در برخی از کلمات به نسب و جواز آن تشکیک شده بود (مرحوم آقای حکیم)، اما معروف بین فقها این است که این فرض (نسبت به زن و شوهر) اشکالی ندارد. کلام در این است که در فرضی که این کار جایز است ممکن است به لحاظ مقدمات آن، کار حرامی صورت بگیرد مانند استمناء، لذا به جهت ارتباط تلقیح مصنوعی با مسئله استمناء، ما بحث استمناء را به صورت یک بحث مستقل و جدا بررسی می کنیم.

### صور مسئله

قبل از تعرض به کلمات فقها و ادله مسئله، صور مسئله را بیان می کنیم. در اینجا چهار صورت قابل تصویر است:

**صورت اول:** بدون إثارة شهوت (بر انگیزتن شهوت) و بدون تحریکات جنسی، تسبیب به خروج این ماده شود و نزد اطباء این صورت ممکن است. اصطلاحاً از این صورت در کلمات فقهاء به استمناء تعبیر نمی شود.

**صورت دوم:** فرض بعدی این است که اخراج این ماده به همراه تحریکات جنسی و برانگیختن شهوت باشد و برای این صورت سه حالت فرض می شود:

**الف.** حالت اول این است که تسبیب به این جهت از طریق همراهی و ممارست زوجه باشد که برای این هم حالاتی ذکر شده است مانند نظر کردن به زن بدون تماس و شنیدن صدا مستقیماً یا به واسطه تلفن (این مورد بالخصوص در استفتائات مورد سؤال قرار گرفته است).

**ب.** حالت دوم این است که با قطع نظر از تماس با دیگری شکل بگیرد. آنچه که در روایات و کلمات اصحاب مطرح شده این است که با دست خودش این کار را انجام دهد، یا اینکه با یک وسیله (وسائل خود ارضایی) این کار را انجام دهد.

**ج.** حالت سوم این است که به واسطه ارتباط با شخص دیگری صورت گیرد اعم از اجنبیه یا مماثل.

لذا در مجموع اجمالاً چهار صورت وجود دارد و برخی از این صور حالات مختلفی دارد که به آنها اشاره خواهیم کرد.

**صورت اول: تسبیب به خروج منی، بدون إثارة شهوت و بدون تحریکات جنسی**

بعداً متعرض این بحث خواهیم شد چون آنچه الآن در مراکز درمانی مورد ابتلاست این صورت نیست و معمولاً از این طریق حاصل نمی شود. آیا تسبیب به خروج این ماده بدون إثارة شهوت و تحریکات جنسی ممنوعیت دارد یا نه؟ بعد از تعرض به ادله این بحث متعرض این مسئله خواهیم شد.



### صورت دوم: تسبیب به خروج منی، به واسطه زوجه

شاید بتوان گفت که این صورت هم خیلی جای اشکال ندارد. هرچند از برخی از کلمات بزرگان تشکیک در این مسئله بر می آید حتی از کتاب جواهر، ایشان می فرمایند اولی این است که اینگونه هم نشود بلکه در برخی از کلمات بزرگان مانند علامه تصریح به عدم جواز شده است، اینکه زوجه کاری کند (بدون دخول) که از شوهر منی خارج شود، علامه تصریح می کند که این کار حرام است.

اجمالاً می توان گفت در این صورت منعی وجود ندارد و معمولاً متدینین برای تلقیح مصنوعی همین مورد را پیشنهاد می کنند هر چند این کار از نظر کلمات برخی فقها، مشروعیت آن مورد تردید است.

### صورت سوم: استمناء به معنای مصطلح فقها

صورت بعدی استمناء به معنای مصطلح فقها است اینکه تسبیب به خروج منی شود به واسطه اعضای خود شخص یا وسائل خود ارضایی که در بلاد غربی تولید شده است.

### صورت چهارم: استمناء به واسطه اجانب چه مماثل و چه غیر مماثل

استمناء به واسطه شخص دیگر، شکی در حرمت آن نیست.

بنابراین مرکز بحث ما در این چهار صورت در حقیقت صورت دوم و سوم است. بحث اصلی تر ما صورت سوم است که محل ابتلا است.

قبل از آنکه وارد ادله شویم عبارت برخی از فقها را بیان می کنیم در این عبارات مفروض است که اصل استمناء (حد اقل در مورد غیر زوجه) حرمت آن قطعی است و در آن ادعای اجماع هم شده است و عده ای هم به حکم صورت دوم (استمناء به واسطه زوجه) اشاره کرده اند.

### حرمت استمناء، جزء ضروریات فقه شیعه

یکی از ادله مسئله اجماع است که در برخی از کلمات آمده است. در کلمات علامه تصریح شده به اینکه برخی از ائمه اهل سنت (مثل ابن حنبل و حتی محکی از شافعی) قائل به جواز این کار هستند. اینکه بخواهد به برخی فقهای ما تشکیک در حرمت نسبت داده شود، اعتراف به تشکیک برخی برای ما خیلی سخت است چون حرمت استمناء از ضروریات فقه شیعه محسوب می شود بلکه بالاتر از ضروریات فقه شیعه و از مرتکزات قطعی متشرعه محسوب می شود.

### بیان عبارت برخی از فقها در مورد استمناء

#### کلام شیخ طوسی در تهذیب

مرحوم شیخ در تهذیب بابی را در حدود مطرح کرده است مشتمل بر استمناء در عرض نکاح بهائم و اموات. یعنی اینقدر حرمت آن به صورت قطعی و مسلّم و مفروغ عنه بوده که به عنوان یکی از اسباب حدّ معرفی شده است. مراد ایشان از حدّ،



اعم از تعذیر است. عنوان آن در تهذیب به این صورت است: «بَابُ الْحَدِّ فِي نِكَاحِ الْبَهَائِمِ وَ نِكَاحِ الْأَمْوَاتِ وَ الْإِسْتِمْنَاءِ بِالْأَيْدِي»<sup>۱</sup>. در کلام عده ای دیگر از فقها قید «بالأیدی» آمده است.

### کلام ابوالصلاح حلبی در کافی

مرحوم ابوالصلاح حلبی<sup>۲</sup> استمناء را در عرض تلوط به غلمان و ایتیان بهائم مطرح کرده است یعنی یک حرام معمولی نیست.

### کلام شیخ طوسی در مبسوط

کلام شیخ طوسی در مبسوط به این صورت است:  
«و الاستمناء بالید محرم إجماعاً لقوله «إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ» و هذا من وراء ذلك و روى عنه عليه السلام أنه قال ملعون سبعة فذكر فيها الناكح كفه»<sup>۳</sup>.  
نکته: در برخی عبارت هر چند لفظ اجماع نیامده است اما حرمت آن را به صورت مسلم گرفته اند یعنی امری بالاتر از اجماع و در کلمات فقهای ما تردید در حرمت آن معهود نیست.

### کلام ابن براج در مذهب

در مذهب اینگونه آمده است:  
«حد الاستمناء»  
و إذا استمنى بیده و انزل، كان عليه التعزير، و ليس عليه حد في ذلك و التعزير و التأديب في ذلك هو بحسب ما يراه الامام.  
و عن أمير المؤمنين عليه السلام، انه ضرب يد من فعل ذلك حتى احمرت، و استتابه و زوجه من بيت المال»<sup>۴</sup>.  
مسئلاً تعذیر ملازم با حرمت است.  
مرحوم ابن ادریس هم در سرائر<sup>۵</sup> مانند این عبارت را آورده است.

<sup>۱</sup> تهذیب الأحكام (تحقیق خراسان)؛ ج ۱۰؛ ص ۶۰.

<sup>۲</sup> الکافی فی الفقه؛ ص: ۲۰۳؛ «و فی الاستمناء و التلوط و إیتیان البهائم بدنة»

الکافی فی الفقه؛ ص: ۲۶۳؛ «و منها ما یوجب التعزیر و هو إیتیان البهائم و الاستمناء و التعریض بالسب و واقعة ما ذکرناه من القبائح و الإخلال ببعض الواجبات العقلية أو السمعية».

الکافی فی الفقه؛ ص: ۲۸۴؛ «فصل فیما یحرم من النکاح  
تحریم الاستمتاع بالمباشرة علی ضروب ستة:

منها تحریم ذلك بما عدا النساء، و منها بهن من غیر عقد و لا ملک یمین، و منها بهن بعدهما فی حال دون اخرى، و منها تحریمه بأعیان منهن بهما علی کل حال، و منها تحریمه معهما فی حال دون حال، و منها تحریم ذلك علیهن بعض ببعض.

الضرب الأول: التلوط بالغلمان و مباشرتهم بضم أو تقبیل أو اضطجاع، و إیتیان جمیع البهائم، و الاستمناء.»

<sup>۳</sup> المبسوط فی فقه الإمامية؛ ج ۴، ص: ۲۴۲.

<sup>۴</sup> المذهب (لابن البراج)؛ ج ۲، ص: ۵۳۴.

<sup>۵</sup> السرائر الحاوي لتحرير الفتاوى؛ ج ۳، ص: ۴۷۱؛ «و من استمنى بیده حتی انزل، كان عليه التعزير و التأديب بما دون الحد الكامل».



## کلام مرحوم علامه حلی

مرحوم علامه در تحریر می فرمایند:

«السادس: الاستمناء باليد حرام يجب به التعزير»<sup>۱</sup>.

همچنین ایشان در تذکره می فرمایند:

«مسألة: يحرم الاستمناء باليد عند علمائنا و هو قول اكثر اهل العلم .... و حكى ابن المنذر عن عمرو بن دينار انه رخص فيه و به قال احمد بن حنبل لأنه اخراج فضلة من البدن فاشبهه الفصاد و يخالف الفصاد بما ذكرناه و ذكر القاضي ابن كُح من الشافعية انه فيه توقفا للشافعي في القديم و المذهب عندهم التحريم.

تذنب: كما يحرم ان يستمني بيده كذا يحرم ان يستمني بيد زوجته و جاريته لان المقتضى للتحريم آت هنا و جوزه الشافعي كما تستمتع بسائر بدنهما»<sup>۲</sup>.

اهل علم در عبارت ایشان به معنای علمای اهل سنت است. مرحوم علامه در این عبارت، استمناء به واسطه زوجه را نیز حرام می داند.

## کلام صاحب جواهر

صاحب جواهر اینچنین می فرمایند:

«المسألة الثانية: من استمنى بيده أو غيرها من أعضائه عزز لأنه فعل محرما بل كبيرة، ففي

خبر أحمد بن عيسى المروي عن نوادر...

نعم الظاهر عدم البأس به في تفخيذ الزوجة و الأمة و نحوه من الاستمناء بين إلتئها و نحوهما، للأصل و قوله تعالى «إِلا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ» و غيره و إن كان الأولى تركه أيضا»<sup>۳</sup>.

«أولى تركه» به این معناست که شبهه حرمت هم در آن وجود دارد بحث کراهت نیست منتهی فتوای به جواز است.

## کلام مرحوم خویی

محقق خویی در جواب استفتاء می فرمایند:

«س ۷۷۵: التخیل بقصد الاستمناء جائز أم لا؟

الخوئي: نعم يحرم، والله العالم»<sup>۴</sup>.

استمناء با تخیل بدون استعمال چیزی، یکی از اسباب استمناء محسوب می شود.

همچنین ایشان در مورد حدود استمتاع می فرمایند:

۱. تحرير الأحكام الشرعية على مذهب الإمامية (ط - الحديثه)؛ ج ۳، ص: ۵۲۹.

۲. تذكرة الفقهاء (ط - القديمة)؛ ص: ۵۷۷.

۳. جواهر الكلام في شرح شرائع الإسلام؛ ج ۴۱، ص: ۶۴۷ و ۶۴۸.

۴. صراط النجاة (المحشى للخوئي)؛ ج ۳، ص: ۲۵۹.



«س ۷۵۱: ما هي حدود الاستمتاع بالزوجة، فهل يجوز له أن يفكر بها بشهوة بحيث يمني، أو يخاطبها عبر جهاز التلفون فيستمني بذلك؟»

الخوئي: لا يجوز الاستمتاع بذلك ولو بسبب التفكير أو المكالمة معها في التلفون، والله العالم<sup>۱</sup>. آنچه گفته شد جزء خیلی از کلمات فقها بود در مورد دو صورت محل بحث ما که هر کدام حالاتی دارند مانند ید، سماع و وسائل صناعی که در رابطه با این کار ساخته شده است.

### قول حق در مسئله

حق این ست که استمناء به واسطه اجانب قطعاً حرام است اما استمناء به واسطه زوجه نسبت به برخی از حالات آن، مقتضای صناعیت جواز این کار است. اما فتوای علامه در تذکره به حرمت، مقداری استغراب دارد. اما نسبت به تلفن (هم صوتی و هم تصویری) و یا عکس زوجه، اگر بخواهد منشأ این کار باشد قطعاً از محرمات است. ولذا در مورد زوجه هم باید این تفصیل داده شود یعنی تفصیل بین استمتاع با بدن زوجه و استمتاع با عکس و تلفن و امثال آن.

### ادله حرمت استمناء

به چند آیه از آیات قرآن مجید و به چند تقریب تمسک شده است. غیر از آیه ای که در کلام مرحوم شیخ در تهذیب آمده بود «فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ»<sup>۲</sup> به این آیه «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ»<sup>۳</sup> هم در برخی از کلمات استدلال شده است. ما به این آیه در مسئله تلقیح غیر زوجه به نطفه اجنبی استدلال کردیم با آن تقریبی که عرض کردیم و این آیه اینجا هم قابل تقریب است. در دو ناحیه از این آیه می توان تمسک کرد هم در ناحیه تحفظ بر حفظ فرج و هم در ناحیه «يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ». مرحوم آقای خویی این آیه را در ناحیه «يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ» تقریب کرده است. ایشان این آیه را به ندین و چشم بستن تفسیر نکرده است بلکه به چشم پوشی کردن تفسیر کرده است. والحمد لله رب العالمين

۱. صراط النجاة (المحشى للخوئي)؛ ج ۳، ص: ۲۵۳.

۲. مؤمنون: ۷.

۳. نور: ۳۰.